

مطالعه تطبیقی امکان پدیدآوردگی شخص حقوقی

(مقاله علمی - پژوهشی)

پژمان محمدی*

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۱۵

چکیده

شاید چنین به نظر آید در دوره‌ای که بحث پدیدآوردگی ماشین، رایانه، رمزها و هوش مصنوعی به شدت در جریان است، پرسش و تردید درباره پدیدآوردگی شخص حقوقی، چندان پذیرفتنی نباشد. با این حال، به جهات گوناگون این امر اهمیت دارد. در حقوق ایران شخص حقوقی اصولاً می‌تواند از حقوق و تعهدات اشخاص حقیقی برخوردار باشد و جز استثنائات پیش‌بینی‌شده در قانون یا اساسنامه، شخص حقوقی می‌تواند از حیث برخورداری از حقوق و تعهدات، آن را مانند انسان دانست. پرسش این است که آیا اجرای اصل مذکور در مورد پدیدآورنده بودن شخص حقوقی نیز ممکن است؟ امروزه خلق و بهره‌برداری از بیشتر آثار با سرمایه‌گذاری و هزینه زیاد ممکن می‌شود که معمولاً اشخاص حقیقی از انجام آن عاجزند یا گاهی به تحمل خطرات ناشی از این امر علاقه ندارند. در جهان دیجیتال شده امروز آفرینش اثر تکی و دست‌ساز، جز در برخی حوزه‌ها، شدنی نیست. افزون بر این، اشخاص حقوقی مراحل آفرینش، تکثیر، عرضه و توزیع آثار را در بسیاری از موارد به تنهایی یا با مشارکت اشخاص حقیقی یا حقوقی به خوبی انجام می‌دهند. در همه حال، این اشخاص در حمایت از آثار و تضمین حقوق پدیدآورندگان، مستقیم یا غیرمستقیم ذی‌نفع هستند. بسیاری از اشخاص حقوقی به صورت ذاتی برای خلق آثار علمی و پژوهشی ایجاد می‌شوند (دانشگاه‌ها). با این همه، می‌توان پرسید آیا شخص حقوقی که فاقد روح، ابتکار و خلاقیت است، در پرتو قواعد حاکم بر حقوق مالکیت ادبی و هنری می‌تواند پدیدآورنده اثر محسوب شود؟ پدیدآوردگی در حقوق بسیاری از کشورها به خلاقیت که امر غیرمادی، و به نظر، ویژه انسان است، موقوف شده است. اما عبارات قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان ایران مصوب ۱۳۴۸ در این زمینه از ابهام به دور نیست. برخی شخص حقوقی را فاقد شایستگی پدیدآوردگی دانسته‌اند. گروهی نیز در مقابل، در مؤلف دانستن این شخص، دست‌کم در بسیاری از موارد دولتی به خود راه نمی‌دهند و مفهوم اقتصادی پدیدآورنده را مطرح می‌کنند. واقعیت‌های عملی، بایستگی شناسایی مفهومی به نام مالک آغازین یا تعلق اولیه اثر را تحمیل کرده است. امروز، مفهوم شاعرانه پدیدآوردگی در حال گذار و دگرگونی به مفهومی اقتصادی است.

کلید واژگان:

پدیدآورنده، پدیدآوردگی، تعلق اولیه اثر، حقوق معنوی، شخص حقوقی.

* استاد، دانشکده حقوق، دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه

تعیین پدیدآورنده آثار یکی از کلیدی‌ترین موضوعات حقوق مؤلف است. یکی از مؤثرترین معیارهای تشخیص و تعیین او، وصف شخصیت (پدیدآوردگی) است. در زمان ما، آنچه بیشتر به عنوان آثار شناخته می‌شوند، محصول شرکت‌های بزرگ فیلمسازی، عکاسی، آهنگسازی و مانند آنها، و نیز دانشگاه‌ها، می‌باشند. همگان به دیدن تعلق حقوق مؤلف به اشخاص حقوقی عادت کرده‌اند. از سوی دیگر، پیشینه شناسایی، خلق و اعتبار شخص حقوقی توسط بشر از گذشته دور، تأمین نیازها و رفع بعضی ضرورت‌های مالی بوده است.^۱ پرسش این است که آیا نمی‌توان پذیرفت شخص حقوقی به واسطه ضرورت‌های زندگی امروزی دارای جنبه‌های معنوی شده است؟ آیا نمی‌توان خلق اثر را به این شخص منسوب کرد؟ آیا آفرینش اثر واقعاً تنها امری معنوی محسوب می‌شود یا می‌توان همچون حقوق ایالات متحده آمریکا در بازار و اقتصاد فرهنگی دیجیتال شده امروز از پافشاری بر این ویژگی گذر کرد و مفهومی اقتصادی از پدیدآورنده را به جای عنصر انسان فرهیخته، برجسته و منحصر به فرد در حقوق نوشته برگزید؟

خلاقیت بدون تأمین سرمایه به تولید اثر منتهی نمی‌شود و این عامل محرک پایه تولید محصول و اثر را فراهم می‌کند و همین حد از مداخله که معمولاً پای شخص حقوقی را به چرخه تولید آثار باز می‌کند.

هر یک از دو پاسخ فوق بخشی از واقعیت را منعکس می‌کند: خلاقیت امر معنوی و ویژه انسان‌ها است. شخص حقوقی وجودی اعتباری، قراردادی یا دقیق‌تر از آن، قانونی است. ابتکاری از خود ندارد و این انسان‌ها هستند که تصمیمات آن را می‌سازند. برگزیدن راه مناسب حمایت از به ویژه سرمایه‌گذاری اشخاص حقوقی طبعاً تأثیر زیادی در خلق آثار مختلف دارد و این امر نمی‌تواند مورد چشم‌پوشی قرار گیرد. از سوی دیگر، رابطه شخص پدیدآورنده اثر با سرمایه‌گذاری دیگران قطعی و اجتناب‌ناپذیر است. مؤثر بودن بعضی از آثار در تحولات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و حتی تغییر مسیر تاریخ، انکارناپذیر است. پس، آثار حسب مورد مطلوب جامعه هستند و بنابراین، تکثیر و منتشر می‌شوند و در دسترس قرار می‌گیرند. نتیجه این

۱. صفار، محمدجواد، *شخصیت حقوقی*، تهران: انتشارات بهرامی، ۱۳۹۰، ص ۴۲.

مطلوبیت آثار، افزایش ارزش اقتصادی آنهاست. اصول اقتصادی هم بازگشت سرمایه را ضروری می‌داند. نتیجه این ملازمه آن است که بدون خلاقیت، بازار و اقتصاد فرهنگی وجود ندارد و بدون این بازار و بهره‌برداری‌ها، به تدریج، خلق آثار متوقف می‌شود یا کیفیت آنها کاهش می‌یابد. از آنجا که بیشتر سرمایه‌ها در اختیار اشخاص حقوقی است، بروز پرسش چگونگی رعایت حقوق متقابل پدیدآوردگان واقعی (انسان‌ها) و حقوق این اشخاص، اجتناب‌ناپذیر است. روشن است نتایج تعیین پدیدآورنده بسیار زیاد است. پدیدآوردگی ویژگی غیر قابل انتقال و ابدی است که با برخورداری پدیدآورنده از حقوق معنوی انتقال‌ناپذیر، جاودان و نامحدود از حیث مکان همراه است. حقوق مالی نیز در آغاز در دارایی پدیدآورنده زایش و در ادامه حتی در فرض انتقال قانونی یا قراردادی آنها، ممکن است بسته به احکام قانونی و نظام حقوقی با محدودیت‌های فراوانی به سود پدیدآورنده، از نظر مدت یا دامنه انتقال این حقوق، روبه‌رو شوند. در حقوق ایران نیز اصولاً بیشینه مدت انتقال حق استفاده از حقوق مالی پدیدآورنده سی سال در نظر گرفته شده است. در مباحث حقوق بین‌الملل خصوصی نیز تعیین کشور متبوع پدیدآورنده که غالباً کشور مبدأ جریان یافتن اثر نیز هست، اهمیت زیادی دارد. در برخی نظام‌های حقوقی احکام حمایت‌گرانه حقوق قراردادهای تنها در فرضی که خود پدیدآورنده طرف قرارداد باشد، اعمال می‌شود (حقوق فرانسه) و در قراردادهای میان‌ایادی بعدی، قواعد یادشده کنار می‌روند. دامنه آثار به اینجا ختم نمی‌شود. به عبارت بهتر، دو وصف مالکیت حقوق مؤلف و پدیدآوردگی اثر، تنها در مورد شخص پدیدآورنده قابل جمع هستند.

۱. پدیدآورنده

در ابتدا تعریف پدیدآورنده (۱) و سپس ویژگی‌های بی‌تأثیر در پدیدآوردگی (۲) بررسی خواهد شد.

۱.۱. تعریف پدیدآورنده

پدیدآورنده که مؤلف نیز نامیده می‌شود، شخصی است که در نتیجه خلاقیت منحصر به فرد و سازنده وی اثر خلق می‌شود^۱ اهمیت شناخت پدیدآورنده در نظام حقوق نوشته به حدی است که در مقابل کامن‌لا، در این نظام، حقوق مؤلف را با عنوان «حقوق پدیدآوردگان» نیز معرفی

۱. زرکلام، ستار، *حقوق مالکیت ادبی و هنری*، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۷، ص ۸۴.

می‌کنند.^۱ پدیدآورنده کسی است که اثر از وی نشئت می‌گیرد، شخصیت او را بیان می‌کند و نشان‌دهنده خلاقیت اوست. پس، پدیدآورنده لزوماً خالق اثر است که میان وی و اثرش پیوندی عمیق و ناگسستنی برقرار می‌شود.^۲

مقید بودن پدیدآورندگی به خلاقیت، نتایج مهمی در پی دارد. بیرون کردن شخص حقوقی از دامنه تعریف پدیدآورنده و خروج صاحب اندیشه محض و اشخاصی که فقط مجری و مطیع دستورهای دیگران هستند، از شمول آن، از جمله این نتایج هستند.^۳ پدیدآورنده در این مفهوم ممکن است یک یا چند نفر باشد. در صورت تعدد پدیدآورنده، اثر خلق شده مال مشاع همه آنها تلقی می‌شود.

با این تعبیر، شرایط خلق اثر تأثیری در شناخت پدیدآورنده ندارد و مثلاً کارگر بودن، سفارش گرفتن برای خلق اثر توسط پدیدآورنده، کارمند بودن و غیره نباید موجب تغییر وصف پدیدآورندگی شود. ماده اول قانون ایران نیز پدیدآورنده را فارغ از «طریقه ایجاد اثر» پدیدآورنده، معرفی می‌کند. مواد ۶ (اثر مشترک) و ۱۳ قانون مذکور به ویژه تبصره ماده اخیر، صراحتاً تشخیص پدیدآورنده را تابع قرارداد منتهی به خلق اثر نمی‌دانند. در ماده ۱-۱۱۱ قانون مالکیت فکری فرانسه نیز انعقاد قرارداد کار برای خلق اثر یا سفارش خلق اثر، موجب تغییر پدیدآورنده شناخته نشده است.^۴

رابطه اثر و پدیدآورنده، آنگونه که در ماده اول قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان سال ۱۳۴۸، منعکس شده است، مستلزم دور است. اثر با پدیدآورنده معرفی می‌شود و پدیدآورنده با اثر. ماده مذکور مقرر می‌دارد: «و به ... آنچه از راه دانش و هنر و ابتکار آنان پدید می‌آید بدون در نظر گرفتن طریقه یا روشی که در بیان یا ظهور و یا ایجاد آن به کار گرفته «اثر» اطلاق می‌شود». در بخش اول این ماده اعلام شده است: «از نظر این قانون به مؤلف، مصنف و هنرمند، پدیدآورنده... اطلاق می‌شود».

1. Vivant, Michel- Brugiere, Jean-Michel, *Droit d'auteur*, Paris: Dalloz, 2009, p 189.

2. Edelman, Bernard, *La Propriété Littéraire et artistique*, em ed, Paris: edition Puf, 1999, p 38.

3. Bertrand, André, *Droit D'Auteur*, 3rd edition, Paris: Dalloz, p. 102, 2010 - Lucas, A.-Lucuas. H.J, *traite de la Propriété Littéraire et artistique*, Paris: Litec, 2001, p. 135.

4. Pollaud Dullian - Frédéric, "Les Auteurs de L'ouvre Audiovisuelle", *Rida*, n 169, Paris, 1996, pp51-125.

همان‌گونه که بسیاری از نویسندگان به درستی تحلیل کرده‌اند و در حقوق ایران نیز به واسطه بایستگی خلاقیت پدیدآورنده (ماده اول و بندهای مختلف ماده ۲ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸)، قابل تأیید است که در همه حالات نمی‌توان به یاری اماره پدیدآورندگی، پدیدآورنده یا پدیدآورندگان را شناسایی کرد. اگرچه در مقام نزاع وجود چنین اماره‌ای سودمند است، ولی امکان تحقق و اثبات خلاف آن به هر شکل وجود دارد. همچنین، اگر معتقد باشیم که شخص حقوقی نمی‌تواند پدیدآورنده باشد، ذکر نام این‌گونه اشخاص بر روی اثر موجب اعطای این وصف به آنها نمی‌شود. به عبارت بهتر، اماره پدیدآورندگی صرفاً در مقابل اشخاص ثالث قابل تکیه و استناد است، نه در مقابل پدیدآورنده واقعی (مانند مستخدم دولت یا خالق اثر سفارشی). در صورت ارائه دلیل خلاقیت پدیدآورنده، شخصی که نامش بر روی اثر قید شده است، نمی‌تواند به این اماره استناد نماید.^۱

به‌رحال، پدیدآورنده بسته به اصول و قواعد نظام حقوقی مورد نظر، کسی است که مبنای تعیین پایان مدت حمایت اثر، در بسیاری از موارد، زمان مرگ او خواهد بود و حقوق معنوی در زمان حیات تنها در انحصار اوست و پس از مرگ وی به ورثه او می‌رسد. در مورد حقوق مالی نیز این حقوق قبل از همه در آغاز، به وی تعلق می‌گیرد؛ صرف‌نظر از آنکه اثر در چه شرایطی خلق شده باشد (مستقل یا در نتیجه یک قرارداد). در انتقال قراردادی نیز اصل بر تفسیر مضیق انتقال حقوق مالی است و با وجود انعقاد قرارداد واگذاری یا مجوز بهره‌برداری از حقوق، شیوه‌های نوین بهره‌برداری و حقوق جدید برای او باقی می‌مانند.^۲ همچنین، انتقال قهری به ورثه یا تعلق امتیاز و جایزه به اثر (تبصره ماده ۱۳ ایران) با لحاظ وضعیت این فرد، سنجیده می‌شود. خلاصه آنکه پدیدآورندگی تنها در زمان خلق و آفرینش اثر شکل می‌گیرد و پس از آن در زمان‌های بهره‌برداری به هیچ دلیلی و در هیچ حالتی این وصف از پدیدآورنده واقعی گرفته نمی‌شود و به دیگران منتسب نخواهد شد.

1. Lamberts, Vincent, *La Propriété intellectuelle. Des Créations de Salariés*, Bruxelles: Larcier, p. 93, 2004. Koso Omambodi, Jean – Paul, “Le preuve de la qualité d’auteur en droit d’auteur”, Thesis pour le grade Doctorat, Université de Nantes, Nantes, p. 240, 2017. Strowel, Alain & Derclay, *Stelle, droit d’auteur et numérique*, Brussels: Bruylant, 2001, p 42.

۲. دولامبرتوری، ایزابیل، پیر سیرنلی، ماری کرنو و کاترین والر، *فرهنگ تطبیقی حقوق مولف و کپی رایت*، مترجم: علیرضا محمدزاده وادقانی و پژمان محمدی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۹۰، صص ۱۸ و بعد.

۱.۲. ویژگی‌های بی‌تأثیر در پدیدآوردگی

اینکه تنها آدمی امکان توصیف به عنوان پدیدآورنده را دارد، موجب می‌شود که قیود و محدودیت‌های دیگری درباره‌ی وی مطرح نشود. بنابراین، جنس، سن، نژاد، وصفیت حقوقی و احوال شخصیه‌ی وی تأثیری در ارزیابی خلاقیت منحصر وی ندارد. بر همین پایه، استفاده‌ی مجاز از آثار دیگران یا خلق اثر در نتیجه‌ی همکاری با سایر افراد، مانع از پدیدآوردگی شخص نمی‌شود. به عبارت بهتر، در انتساب پدیدآوردگی، فعالیت خلاقانه‌ی ارزیابی می‌شود، نه ویژگی‌های فرد پدیدآورنده. همچنین صرف استفاده از تجهیزات و وسایل پیشرفته به تنهایی مانع از پدیدآوردگی نمی‌شود. ابزار و تجهیزات، تنها وسیله‌ی اجرای دستور یا برنامه‌ی پدیدآورنده هستند و تا حدی که نقش استفاده‌کننده از تجهیزات را به اجراکننده‌ی دستور یا نظم مشخص کاربردی، کاهش نداده باشند، تأثیری در پدیدآوردگی او ندارند. با وجود این، تردیدهایی وجود دارد.

۱.۲.۱. حجر

این پرسش مطرح می‌شود که آیا با توجه به لزوم خلاقیت معنوی می‌توان محجورین را نیز پدیدآورنده دانست. برخی از اندیشمندان حقوق مؤلف معتقدند عبارت «اثر فکری» بر این امر دلالت دارد که پدیدآورنده، هرچند مبهم و اندک، از نتیجه‌ی کار فکری خود آگاه است. بر این مبنا، فعالیت خلاقانه‌ی ترجمان کمینه‌ای از سلطه‌ی معنوی و فکری است.^۱ در مقابل، به نظر می‌رسد گذشته از پیش‌بینی صریح امکان محجور بودن پدیدآورنده در نظام فردگرایی حقوق مؤلف فرانسه، هیچ محدودیتی در قوانین یا رویه‌ی کشورها، در این مورد دیده نمی‌شود. افزون بر این، اثر به عنوان جلوه‌ی شخصیت پدیدآورنده است و شخصیت و توانایی‌ها و ناتوانی‌های افراد مانع از بهره‌مندی آنها از حقوق نمی‌شود. ماهیت حقوق بشری و حقوق طبیعی این‌گونه حقوق نیز این نظر را تقویت می‌کند. بسیاری از هنرمندان جهانی و پدیدآورندگان آثار، درجاتی از حجر داشته‌اند. امروزه مراکز درمانی با هنر درمانی،^۲ بیماران روانی خود را با فراهم کردن زمینه‌ی خلق آثار مانند نقاشی، مجسمه و ... درمان می‌کنند.

1. Régès, Caroline, "incapacité juridique et droit d'auteur", available at <https://gleize.free.fr>, 2006, p 35.

2. art-therapy

۱.۲.۲. قصد

درباره این که پدیدآوردگی فرد وابسته و نیازمند قصد و اراده است، نیز تردید وجود دارد. ممکن است استدلال شود از آنجا که اثر نمایش شخصیت پدیدآورنده آن است، تنها کسانی که چنین می‌خواهند، پدیدآورنده هستند.^۱ هیچ‌یک از قوانین و کنوانسیون‌ها چنین شرطی را مطرح نکرده‌اند. بسیاری از آثار، تصادفی آفریده می‌شوند؛ مانند عکس‌ها و فیلم‌های موسوم به «شکار لحظه‌ها». در واقع، آفرینش اثر عمل حقوقی نیست تا نیازمند قصد باشد، اما پذیرش انتساب اثر به خود یا معرفی خود به عنوان پدیدآورنده و تصمیم به افشای آن موجب بروز آثار حقوقی می‌شود. با این حال، قصد خلق در آثار اشتراکی دور از ذهن نیست.^۲

۱.۲.۳. تابعیت

پدیدآوردگی حقی معنوی است و از این رو، حتی کشورهایی که در کنوانسیون‌های بین‌المللی حقوق مؤلف عضو نیستند، مانند ایران، شناخت پدیدآوردگی افراد را صرف‌نظر از حمایت یا عدم حمایت از حقوق مالی آنها، به تابعیت کشور خود موکول نمی‌کنند. به سخن دیگر، اتباع بیگانه نیز می‌توانند پدیدآورنده آثار خود شناخته شوند. ماده ۲۲ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان سال ۱۳۴۸ ایران نیز افزون بر توصیف آفریننده آثار موردنظر به «پدیدآورنده» که در ماده اول قانون تعریف شده است، تنها حمایت از حقوق مالی آثاری را که نخستین بار در ایران «چاپ یا پخش یا اجرا» نشده باشند، از پدیدآورنده آنها، دریغ کرده است. در واقع بر پایه حکم این ماده، تابعیت تأثیری در پدیدآوردگی افراد در حقوق ایران ندارد، اما تضمین حقوق مالی هر پدیدآورنده‌ای (اعم از ایرانی یا غیرایرانی) به رعایت شرط نخستین بهره‌برداری از اثر در ایران، وابسته شده است. محدودکردن تضمین کلیه حقوق ناشی از خلق نرم‌افزار در ماده ۱۶ قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹، به رعایت شرط اولین بهره‌برداری از آن در ایران نیز، ارتباطی با تابعیت پدیدآورنده نرم‌افزار ندارد. ماده ۶ قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲، حمایت‌های قانون را به تابعیت آنها پیوند زده است که نگاهی متفاوت را مطرح می‌کند. این قانون بیشتر دارندگان حقوق مرتبط

1. Ginsburg, Jane C., "The concept of authorship in comparative copyright law", available at <https://scholarship.law.Columbia.edu/faculty-scholarship/619>, 2003, p 1085.

2. Ginsburg, Jane C., (2003), "The concept of authorship in comparative copyright law", available at <https://scholarship.law.Columbia.edu/faculty-scholarship/619>, 2003, p 1088.

(اشخاص حقوقی) را شامل می‌شود و به این جهت، حکم قابل انتقاد مذکور از حیث بحث حاضر، چندان اهمیت ندارد. وضعیت در حقوق فرانسه بیرون از چارچوب کنوانسیون‌ها، تقریباً مشابه ایران است.^۱ در انگلستان پدیدآوردگی با تمایز آثار منتشر شده از منتشر نشده، حسب مورد در لحظه خلق اثر یا اولین بهره‌برداری از آن به اتباع، شهروندان و افراد مقیم در انگلستان یا یکی از کشورهای عضو اتحادیه‌ای که بریتانیا عضو آن باشد، اطلاق می‌شود. بنابراین، وصف پدیدآوردگی در اینجا پیوند بیشتری با تابعیت یا شهروندی و اقامت افراد دارد.^۲

۲. دیدگاه‌های راجع به شخصیت پدیدآورنده

با توجه به آثار عملی بحث و تفاوت قدرت و اختیارات هر یک از سه فردی که ممکن است در زمان‌هایی مالک حقوق مؤلف (پدیدآورنده، مالک آغازین و انتقال گیرنده حقوق مالی) باشند، این پرسش اهمیت می‌یابد که آیا شخص حقوقی می‌تواند پدیدآورنده اثر باشد؟ در هر دو نگرش انتقال قراردادی یا قانونی حقوق مالی پدیدآورنده به شخص حقوقی با مانع خاصی روبرو نیست. اما در مورد پدیدآوردگی شخص حقوقی اختلاف اساسی در دیدگاه‌های دو نظام عمده حقوق مؤلف، دیده می‌شود:

برخی از کشورها که خلاقیت را مبنای حقوق مؤلف می‌دانند. در اینجا پدیدآورنده حتی با وجود انتقال حقوق مالی نگهبان و مراقب اثر خود است. بعضی دیگر، سرمایه‌گذاری در این تجارت و صنعت فرهنگی را از خلاقیت فردی کمتر مهم، نمی‌دانند. در اینجا پدیدآورنده، تاجر اثر خود است. بر این اساس، شخص حقوقی به عنوان تاجر سرمایه‌گذاری می‌تواند از همان آغاز پدیدآورنده دانسته شود.

۲.۱. اختصاص پدیدآوردگی به شخص حقیقی؛ حقوق نوشته

در کشورهای عضو نظام حقوقی نوشته، به ویژه فرانسه و آلمان، حقوق مؤلف برای حمایت از پدیدآورندگان ایجاد شده است.^۳ پدیدآورنده مفهوم زیربنایی حقوق مؤلف است. افزون بر کشورهای حقوق نوشته به نظر می‌رسد از منظر کنوانسیون برن و معاهده تأسیس سازمان جهانی

1. Bertrand, André, *Droit D'Auteur*, 3rd edition, Paris: Dalloz, 2010, p 550.

2. Torremans, Paul, *Intellectual property Law*, 5th ed, Oxford: Oxford university Press, 2008, p 200.

3. Farchy, Joëlle, *Internet et le droit d'auteur*, Paris: CNRS edition, 2003, p. 31.

مالکیت فکری (وایپو) نیز، پدیدآورنده لزوماً شخص حقیقی است. در این نظام‌ها حقوق پدیدآورندگان مانند حقوق شخصیت برای حمایت از شخصیت پدیدآورنده و جلوه آن در اثر خلق شده، شناسایی شده‌اند. در اینجا پدیدآورنده این‌گونه معرفی می‌شود: «شخص حقیقی که به تنهایی یا با کمک دیگران اثری را آفریده است».^۱ در نظام حقوق مؤلف^۲ به ریشه و سرچشمه آفرینش اثر توجه می‌شود. در مقابل در نظام کپی‌رایت^۳ کامن‌لا، به ویژه ایالات متحده به هدف نهایی اثر و نیاز به تضمین دسترسی جامعه به آن تاکید می‌شود.^۴ برای تبیین عدم قابلیت شخص حقوقی برای خلق آثار و به تبع آن عدم امکان تحقق و تصور پدیدآوردگی شخص حقوقی، چند تحلیل متفاوت ارائه می‌شود:

۲.۱.۱. تحلیل مبتنی بر لزوم خلاقیت

در این دیدگاه، محور نظام حقوقی، دفاع از پدیدآورنده است نه اثر وی. پیوند میان پدیدآورنده و اثر مقدس شمرده می‌شود و از طریق به رسمیت شناختن حقوق انحصاری، مطلق، جاودان و غیرقابل انتقال، موسوم به حقوق معنوی، این پیوند جاودان می‌شود. از نظر حقوق دانان فرانسوی، کیفیت و وصف پدیدآوردگی از شخصیت خالق و پدیدآورنده اثر جداشدنی نیست. روند خلاقیت از درون پدیدآورنده آغاز می‌شود و متمایز بودن وی را به رخ می‌کشد. اثر جز به پدیدآورنده نسبت داده نمی‌شود.^۵ در این معنا، اثر برخلاف مالکیت در اموال مادی (منقول یا غیرمنقول) در واقع خود پدیدآورنده است. اثر مانند سایر ابعاد زندگی شخص با شخص پدیدآورنده پیوند می‌خورد و یگانه می‌شود. این پیوند، جدایی‌ناپذیری اثر و پدیدآورنده را به همراه دارد.^۶

بر این اساس، تنها آدمی عمل خلاقانه انجام می‌دهد و فقط اوست که به تنهایی یا به همراه افراد دیگر می‌تواند پدیدآورنده باشد. شخص حقوقی نمی‌تواند شخصیت خود را بیان کند. تجهیزات و حیوانات فاقد شخصیت هستند و از این رو، آفرینش آنها بیانگر شخصیت نیست.

1. Tafforeau, Patrick, *Petit Lexique Driot de la Propriété intellectuelle*, 4 ed., Paris: Gualino, 2017, p13.

2. Droit d'auteur

3. Copyright

4. Zollinger, Alexandre, "Driot d'auteur Français et copyright Américain: Pluralisme et influences des modèles culturels", *Rida.*, N 233, 2012, p 19.

5. Koso Omambodi, Jean – Paul, "Le preuve de la qualité d'auteur en droit d'auteur", Thesis pour le grade Doctorat, Université de Nantes, Nantes, 2017, p. 9.

6. Edelman, Bernard, *La Propriété Littéraire et artistique*, em ed, Paris: edition Puf, 1999, p 38.

هیچ‌یک از این گروه‌ها نمی‌تواند پدیدآورنده یا پدیدآورندهٔ مشترک باشد.^۱ در این میان مالک شدن شخص حقوقی حتی در مورد همه حقوق مالی پدیدآورنده با مانع روبه‌رو نمی‌شود. تحلیل مبتنی بر بسنده شدن خلاقیت به آدمی این نتیجه را نیز در پی دارد که هر جا خلاقیت وجود نداشته باشد، اثر زاده نمی‌شود و پدیدآورنده به مفهوم مورد حمایت حقوق مؤلف وجود ندارد. هر چند انسان یا انسان‌هایی برای آفریدن یک اثر کوشیده باشند. در فرانسه، رویهٔ قضایی ضبط صدای پرندگان را شایسته حمایت ندانسته است.^۲ مواد ۱-۱۱۱، ۲-۱۱۳، ۴-۱۱۳ و ۷-۱۱۳ قانون اصلاح شده مالکیت فکری فرانسه پیوند خلاقیت، اثر و پدیدآورنده را به خوبی به رخ می‌کشند.

افزون بر این، امارهٔ پدیدآورندگی پیش‌بینی شده در قانون مالکیت فکری فرانسه جز در موارد نادر انتقاد شده، دور از دسترس اشخاص حقوقی قرار داده شده است.^۳ در حالی که در کشورهایی که حق انتساب اثر قابل انتقال است، اشخاص حقوقی انتقال‌گیرندهٔ حقوق پدیدآورنده نیز می‌توانند به آن استناد کنند.^۴ بنابراین، در این نظام اثری شایستهٔ حمایت است که نمایانگر این شخصیت ممتاز باشد.^۵

همچنین، اصالت در هر یک از معانی پذیرفته‌شدهٔ آن شامل جلوهٔ شخصیت پدیدآورنده، نشان کوشش معنوی و فکری پدیدآورنده یا آفرینش و خلاقیت فردی و فکری پدیدآورنده^۶ به عنوان سنگ زیربنای حقوق مؤلف دانسته می‌شود.^۷ اصالت، خلاقیت فردی پدیدآورنده است و همچون آیینه، ویژگی‌ها و زوایای فردی او را منعکس می‌سازد. در این معنا، وابستگی قراردادی، شغلی یا مالی خالق اثر حتی تأمین سرمایهٔ آفرینش اثر آفریننده، توسط سایرین به خودی خود، نه او را از

1. Bertrand, André, *Droit D'Auteur*, 3rd edition, Paris: Dalloz, 2010, p. 550.

2. Lucas, A. - Lucas. H.J, *traite de la Propriété Littéraire et artistique*, Paris: Litec, 2001, p136.

3. Piriou, Florence – Marie, “Le droit Moral A l’épreuve des relations Auteurs Morales”, Rida, n 190, Paris, 2001. p 251.

4. Koso Omambodi, Jean – Paul, “Le preuve de la qualité d’auteur en droit d’auteur”, Thesis pour le grade Doctorat, Université de Nantes, Nantes, 2017, p 27. Grechowicz, Olga (2017), “Le Contrat de gestion Collective des droits d’auteur”, Thesis pour grade Doctorat, Université d’Avignon et des pays de vaucluse, Marseille, France.

5. Vivant, Michel- Brugiere, Jean-Michel, *Droit d’auteur*, Paris: Dalloz, 2009, p 18.

6. Besson, Violaine & Lagarde, Maëva & Papaix, Claire, “Corruption of the concept of originality in literary and artistic property law – the advent of soft focus”, Rida, n 250, Paris, 2016, p.15.

۷. محمدی، پژمان، اصالت شرط پیدایش اثر، مجله حقوق خصوصی، سال ۱۳۸۸، دوره ۶ شماره ۱۵، ص ۳۱.

عنوان پدیدآورنده دور می‌کند نه سرمایه‌گذار را به عنوان مذکور می‌رساند. سرمایه مؤلف امر معنوی است که از آغاز وجود دارد و باید از همان زمان حمایت شود.^۱ در چنین شرایطی ممکن است مالکیت کالای مادی حاوی اثر به کارفرما یا پرداخت‌کننده داده شود، اما حقوق مؤلف اصولاً برای پدیدآورنده می‌ماند.

در این تحلیل انسانی، فردگرایانه و خالق‌محور، نمی‌توان کار و خلاقیت پدیدآورنده را مانند نیرو و کار کارگر عنصری معمولی از عناصر تولید معرفی کرد. خلاقیت «شایستگی انسان برای آفرینش یا به بیان بهتر شایستگی و صلاحیت تصور و خلق چیزهای تازه» است.^۲ بر این پایه، خلاقیت ویژگی انسانی است و آفرینش‌های حیوانی و ناشی از طبیعت امور از قلمرو بحث خارج می‌شوند. در نظر کانت، اثر چیزی فراتر از کالای معمولی است. در نظر او اثر ابزار تبادل اندیشه پدیدآورنده است.^۳

۲.۱.۲. تحلیل مبتنی بر ویژگی‌های شخصیت حقوقی

این تحلیل اثر را انعکاس شخصیت پدیدآورنده می‌داند و بر این اساس نتیجه می‌گیرد که فقط انسان این قابلیت را دارد که شخصیت خود را از راه اثر نمایان و برملا کند. شخص حقوقی نمی‌تواند شخصیت خود را از دل اثری که زاده اندیشه اعضای آن یا طرف‌های قراردادی با آن شخص هستند، نمایان سازد:

پدیدآوردگی با اثر رابطه مستقیم دارد. اثر خلاقیت است و پدیدآورنده صاحب خلاقیت. شخص حقوقی اگرچه قاعداً از حقوق انسانی برخوردار می‌شود،^۴ نباید فراموش کرد که این شخص فاقد تن، روح، ابتکار و احساس است. شخص حقوقی موجودی اعتباری است و جز در حدود قانون وجود ندارد^۵ و فقط قانون می‌تواند خلاقیت را برای وی اعتبار کند. بسیاری از حقوق‌دانان فرانسوی معتقدند که حتی درباره اثر جمعی، شخص حقوقی نمی‌تواند در برابر

1. Edelman, Bernard, *La Propriété Littéraire et artistique*, em ed, Paris: edition Puf, 1999, p. 38.

2. Latil, Arnaud, *Création et Droits Fondamentaux*, Thesis pour grade Doctorat, Université Jeu Moulin – Lyon 3, France, 2011, p. 30.

3. Netanel, Neil, "Alienability restrictions and the enhancement of author autonomy in United States and Continental copyright law", *Cardozo art & entertainment*, 1994, p 19.

۴. همان، ص ۴۷.

5. Vivant, Michel- Brugiere, Jean-Michel, *Droit d'auteur*, Paris: Dalloz, 2009, p 195.

اشخاص حقیقی پدیدآورنده این اثر، خود را پدیدآورنده بدانند.^۱ طبق این نظر، این موجود اعتباری نمی‌تواند جز از طریق انسان‌ها فعالیت داشته باشد. بنابراین، انتساب امر معنوی پدیدآوردگی به موجود اعتباری قابل‌پذیرش نیست.^۲

۲.۱.۳. تحلیل مبتنی بر حقوق معنوی پدیدآورنده

در این تحلیل، اگر چه پدیدآورنده مالک مال فکری است و می‌تواند آزادانه در آن تصرف کند، ولی مال او (اثر) ویژگی‌هایی دارد که حمایتی درخور را بایسته می‌سازد. کارکرد حقوق معنوی پدیدآورنده حمایت از وی و مال ویژه اوست. بدون شناسایی حقوق معنوی، از جمله حق انتساب یا پدیدآوردگی، حق اقتصادی مالکیت به تنهایی اهداف و ویژگی‌های حقوق مؤلف را ارمغان نخواهد آورد.

انتساب اثر به پدیدآورنده حق معنوی ابدی، غیرقابل‌معامله و انتقال و حتی غیرقابل‌اسقاط است. بنابراین در استخدام شخص حقوقی بودن مانع از پدیدآوردگی شخص حقیقی که اثر در نتیجه خلاقیت وی خلق می‌شود یا موجب انتساب اثر شخص مستخدم به شخص حقوقی استخدام‌کننده، نمی‌شود.^۳

افزون بر این، به موجب حق معنوی افشای اثر، تا زمانی که خود پدیدآورنده تصمیم به علنی کردن اثر خود نگرفته، در واقع اثر را همانند جزئی از شخصیت و حریم خصوصی خود نگه داشته است. تصمیم‌گیری در مورد افشای اثر تنها در حیطه اختیار خود خالق اثر است. در این تحلیل، نظریه جدایی‌ناپذیری مانع از آن است که اثر افشا نشده از وجود حقوقی بهره‌مند شود. اثری که غیرقابل‌انتقال است، نمی‌تواند جزئی از دارایی دیگران، حتی کافرما یا سفارش‌دهنده اثر باشد.^۴ پس نمی‌توان با توجیه سرمایه‌گذاری به هر شکل که باشد، حقوق شخصیت پدیدآورنده را منتقل شده، دانست. اثر نشانه شخصیت پدیدآورنده است و همواره در پیوند با او باقی می‌ماند.^۵

1. Gaudrat, Philippe – et.al., *Le driots d'auteur Aujourd'hui, Ouvrage collectif*, Paris: editions de centre national de la recherche scientifique, 1991, p. 47.

2. Françon, Andre, *Cours De Propriété Litteraire, Artistique et industrielle*, Paris: Litel, p. 188, 1999. Sterling . J.A.L., *World Copyright Law*, Landon: Sweet and Maxwell Publication, 1999, p 154.

3. Gautier, Piurre Yves, “L'oeuvre ecrite Par autrui”, Rida, n 139, Paris, 1989, p 96.

4. Robin, Agnès, “Propriété intellectuelle et indivision”, Thesis pour grade Doctorat, université Montpollier, faculté de driot, France, 2001, p 92.

5. Piriou, Florence – Marie, “Le driot Moral A l'épreuve des relations Auteurs Morales”, Rida, n 190, Paris, 2001, p 249.

در نتیجه این تحلیل‌ها، قانون مالکیت فکری فرانسه در مواد مختلف به لزوم حقیقی بودن شخصیت پدیدآورنده تصریح نموده و رویه قضایی این کشور نیز که با تأیید مکرر دکتین همراه شده است، پدیدآورندگی را مخصوص انسان دانسته است.^۱ بر همین پایه، حتی در مورد اثر جمعی یا نرم‌افزارهای ناشی از استخدام، اگر چه بخش زیادی از دکتین و رویه قضایی فرانسه ضمن طرح انتقاد، پدیدآورندگی شخص حقوقی را پذیرفته‌اند، نتیجه گرفته می‌شود به دلیل عدم قابلیت انتقال حقوق معنوی، از جمله پدیدآورندگی اثر حتی در موارد استثنایی، شخص حقوقی پدیدآورنده واقعی محسوب نمی‌شود.^۲ با این حال، گذشته از شناسایی حقوق مرتبط برای اشخاص حقوقی که البته با پدیدآورندگی فاصله دارد، ضرورت‌های اقتصادی سر برآوردن اشخاص حقوقی را موجب شده و در این زمینه تردیدهایی ایجاد کرده است. پیچیدگی مشارکت اشخاص حقوقی در خلق آثار نیز بر ابعاد موضوع می‌افزاید. افزودن این نکته نیز ضروری است که حتی در نظام حقوقی نوشته، بیشتر حقوق مرتبط از آغاز، در دارایی اشخاص حقوقی به وجود می‌آیند.

۲.۲. مفهوم اقتصادی پدیدآورنده در کامن‌لا؛ پذیرش پدیدآورندگی شخص حقوقی

در حالی که در کشورهای خانواده حقوق نوشته، حقوق مؤلف، حقوق پدیدآورنده محسوب می‌شود، در نظام کامن‌لا، کپی‌رایت بیش از اینکه مدیریت حقوق پدیدآورنده باشد، به مدیریت مالکیت اثر می‌پردازد. اثر مانند هر مال دیگر جزو دارایی مالک آن محسوب می‌شود و به عنوان یکی از اشیای موضوع مالکیت صاحب خود، دانسته می‌شود. کپی‌رایت تنها، نظامی حقوقی - اقتصادی است که در آن شخصیت پدیدآورنده به اموال او پیوند نمی‌خورد. منفعت عمومی، جایگاه شخصیت پدیدآورنده را از آن می‌گیرد تا اثر موجب پیشبرد دانش و هنر شود. در این تحلیل، مفهوم پدیدآورنده به عنوان مؤلف خلاق منحصر به فرد وجود ندارد. پدیدآورنده محصول زمینه‌های اجتماعی، تاریخی و فرهنگی است که مفهوم آن همواره در حال بازسازی است تا کارکرد مناسب از خود بروز دهد. باید میان روند آفرینش اثر و خود اثر تمایز قائل شد. پدیدآورنده در کنار سایر همکاران و عوامل، در روند آفرینش اثر، بازیگری است که با سایر عوامل و عناصر

1. Edelman, Bernard, *La Propriété Littéraire et artistique*, em ed, Paris: edition Puf, 1999, p. 40. Bertrand, André, *Droit D'Auteur*, 3rd edition, Paris: Dalloz, p. 186, 2010 - Vivant, Michel-Brugiere, Jean-Michel, *Droit d'auteur*, Paris: Dalloz, 2009, p 191.

2. Robin, Agnès, "Propriété intellectuelle et indivision", Thesis pour grade Doctorat, université Montpellier, faculté de droit, France, 2001, p 176.

در می‌آمیزد و نمی‌توان نقش تنها و منحصر به فرد برای او در نظر گرفت.^۱ در اینجا نیز دو تحلیل متفاوت ارائه می‌شود:

۲.۲.۱. اثر، کالای معمولی؛ رقیق کردن خلاقیت و اصالت

در دیدگاه کشورهای عضو نظام کامن‌لا، اصالت و خلاقیت پدیدآورنده نقش گسترده و مهمی مانند گروه قبلی ندارد.^۲ اصالت از مفهوم خلاقیت منحصر به فرد و بیانگر شخصیت به مفهوم به‌کارگیری مهارت و دانش فنی یا اثر صرفاً نتیجه کوشش فرد است (عدم نسخه برداری)، یا به معنای روند جمعی آفرینش آثار یا حتی انتخاب آگاهانه روند خلق اثر، کاهش معنا پیدا می‌کند.^۳ باین‌حال، این نگاه به معنای نفی کامل ضرورت اصالت در اثر نیست.^۴ اما اصالت تنها به عنوان شرط فنی و مضیق پدیدآوردگی دانسته می‌شود. نتیجه اولیه و روشن تغییر ارزش اثر به کار معمولی، توجیه حمایت کپی‌رایت بر اساس شأن معمول و ارزش اقتصادی کار انجام شده است، نه توجه به شأن پدیدآورنده آن. در اینجا اثر و پدیدآورنده جایگاه ممتاز خود در نظام حقوق نوشته را از دست می‌دهند. اثر مالی است در میان سایر اموال و شیوه به‌دست آوردن مالکیت آن مانند سایر اموال است. کسی که بها را پردازد، مالک خواهد شد و از حقوق مالکانه بهره‌مند می‌شود.^۵ این شخص ممکن است تهیه‌کننده فیلم باشد یا کارفرما. از سوی دیگر، این مالک یا حتی خود پدیدآورنده می‌تواند حقوق خویش را مانند سایر اموال به دیگران منتقل کند و در واقع همه گوه‌ر مالکیت را از خود سلب نماید. توجه قانون به اثر نیز همچون نظام حمایت از سایر اموال است: در اینجا پیوند پدیدآورنده با اثر خود، رابطه تاجر و کاسب با اموال موضوع تجارت خویش است.

1. Scofani, Pierre, "Authors moral rights in the digital age, a comparative study of the American and European systems", Thesis pour grade Doctorat Université Aix Marseille, Marseille, p. 63, 2013.

۲. خدمتگزار، محسن، *فلسفه ی مالکیت فکری*، تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۹۰، ص ۵۷.

۳. حکمت نیا، محمود، *مبانی مالکیت فکری*، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۷، ص ۳۱۸.

Piriou, Florence – Marie, "Le droit Moral A l'épreuve des relations Auteurs Morales", Rida, n 190, Paris, p. 135, 2001 - Torremans, Paul, *Intellectual property Law, 5 th ed*, Oxford: Oxford university Press, p. 173, 2008 - Aplin, Tanya & Davis, Jeniffer, *intellectual Property Law*, 1st edition, Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 88.

4. Piriou, Florence – Marie, "Le droit Moral A l'épreuve des relations Auteurs Morales", Rida, n 190, Paris, 2001, p. 253.

5. Corbet, Jan, "Le développement technique Conduit ila un changement de La notion de la notion d'auteur", Rida, n 148, Paris. 1991, P. 63.

از آنجا که پدیدآورنده بر سایر مالکین امتیازی ندارد و قانون‌گذار به برقراری تعادل اقتصادی و تأمین مصلحت مالی فرد و جامعه توجه دارد، به مالک کپی‌رایت اجازه می‌دهد حتی همه حق خویش را با تمام گوهر آن، از جمله وصف پدیدآوردگی و سایر حقوق معنوی، به دیگران منتقل کند.

۲.۲.۲. تأکید بر کارکرد سرمایه

هدف شناسایی و احترام مالکیت فکری و کپی‌رایت در ایالات متحده آمریکا افزایش رفاه عمومی از راه فراهم آوردن انگیزه‌های اقتصادی آفرینش آثار و ایجاد فرصت بهره‌مندی هر چه بیشتر، بهتر و ارزان‌تر جامعه از نتایج اثر است. در سخنی بهتر، کپی‌رایت امتیازی در خدمت منافع عمومی است، نه حقی ناشی از خلاقیت فردی.^۱ نظام کپی‌رایت مانند هر نظام حقوقی دیگر تحت تأثیر عوامل و فشارهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است و بر این اساس، باید با افزایش قدرت رقابت رقبا و آسان‌سازی دسترسی به دانش در جامعه، متناسب با نیازها و قدرت‌ها، مفاهیم آن به گونه‌ای پویا و سیال به‌روزرسانی شوند.^۲ در نظام اقتصاد محوری که شرکت‌ها، فراوانی سرمایه و قدرت اقتصادی دارند، نمی‌توان اقدامات آنها برای تولید محصول و آثار را نادیده گرفت. هزینه آفرینش آثار افزایش یافته و شیوه‌های خلق نیز پیچیدگی فراوان به خود می‌بیند. نمی‌توان مانند گذشته پدیدآورنده را خالق واقعی اثر دانست.

بر این مبنا، خلاقیت به عنوان قدم اولیه چرخه تولید محصول تلقی می‌شود که به تنهایی مؤثر نیست، بلکه باید در کنار عوامل دیگر مانند سرمایه قرار بگیرد. خلاقیت فرد در کنار نیرو و کار کارگران قرار می‌گیرد که با سرمایه، ابتکار و مدیریت کارفرما آمیخته می‌شود و نهایتاً به تولید محصول یا اثر ختم می‌گردند. خلاقیت در این سازوکار همانند مواد اولیه و مصالح تولید مصنوعات و صنایع تلقی می‌شود و برای تحقق آن تحمل هزینه ضروری است. تحمل این هزینه با پرداخت دستمزد و منافع و عواید کار جبران می‌شود، اما خود کارگر که دست به کار خلق محصول می‌شود، بر نتیجه کار خویش سلطه‌ای پیدا نمی‌کند.^۳

بر پایه این تحلیل‌ها در حقوق آمریکا و انگلیس چند نتیجه برجسته دیده می‌شود:

1. Netanel, Neil, "Alienability restrictions and the enhancement of author autonomy in United States and Continental copyright law", *Cardozo art & entertainment*, 1994, p 9.
2. Bracha, Oren, "The ideology of authorship revisited: authors, markets, and liberal values in early American copyright", *the yale law journal*, available at google scholar, 2008, pp 267 – 270.
3. Corbet, Jan, "Le développement technique Conduit ila un changement de La notion de la notion d'auteur", *Rida*, n 148, Paris. 1991, P 61.

۱. تغییر مفهوم اصالت از خلاقیت منحصر به فرد پدیدآورنده به دانش فنی و به کارگیری مهارت یا ابتکار در روند خلق اثر.
  ۲. بی‌توجهی به حقوق معنوی پدیدآورنده.
  ۳. پذیرش پدیدآوردگی تأمین‌کننده سرمایه خلق اثر و شخص حقوقی در بند ۲ ماده ۹ قانون کپی‌رایت، طرح‌ها و اختراعات ۱۹۸۸ انگلستان در مورد ضبط صداها یا بند ۳ همین ماده در مورد آثار خلق شده توسط رایانه در این کشور. بند ۲ ماده ۹ از قانون یاد شده پدیدآورنده آثار ضبط صدا و تصویر را شخصی می‌داند که ابتکار ضبط را در اختیار دارد. در ایالات متحده آمریکا ماده ۲۰۱ قانون کپی‌رایت ۱۹۷۶ در مورد آثار مزدبگیران^۱ با احصاء نه دسته آثار، حقوق این‌گونه آثار را به تأمین‌کننده سرمایه اختصاص داده است. هر چند به کار رفتن واژه پدیدآورنده در این ماده از سوی برخی از نویسندگان امری صرفاً فنی توصیف شده است.^۲
  ۴. وحدت قواعد کپی‌رایت و حقوق مرتبط با آن.^۳
  ۵. قرار گرفتن یک اثر در قلمرو عمومی به تنهایی مانع از آن نمی‌شود که دیگران بتوانند با استفاده از آن، اثر تازه‌ای بیافرینند. بازسازی قلمرو عمومی و باز بیان متفاوت آثار واقع در قلمرو عمومی نیز می‌تواند موجب پدیدآوردگی شود. سرمایه‌گذاری و اختصاص نیرو و عوامل اقتصادی و بیان آثار واقع در قلمرو عمومی به شکلی تازه، گذشته از منافع آن می‌تواند به گسترش قلمرو پدیدآوردگی بینجامد. همچنین در این مفهوم اقتصادی، پدیدآوردگی در آفرینش آثار مرکب، جان تازه‌ای می‌گیرد.^۴
- البته این موارد همه آثار بحث نیست. بخشی از قانون کپی‌رایت آمریکایی هزاره دیجیتال ۱۹۹۸^۵ نتیجه این نگرش است.

---

1. Work Made for Hire

2. Bracha, Oren, "The ideology of authorship revisited: authors, markets, and liberal values in early American copyright", the yale law journal, available at google scholar, 2008, pp 263.

۳. حکمت‌نیا، محمود، پیشین، ص ۲۷۳؛ دولامبرتوری، ایزابل، پیر سیرنلی، ماری کرنو و کاترین والر، پیشین، ص ۱۸۰.

۴. محمدی، پژمان و مرضیه شرقی، نگرشی بر ماهیت آفریده‌های فکری پس از تعلق به قلمرو عمومی، مجله مطالعات حقوق تطبیقی، سال ۱۳۹۴، دوره ۶، شماره ۱، صص ۳۶۳ و بعد.

5. The Digital Millenium Copyright Act

۲.۳. شخصیت پدیدآورنده در نظام بین‌المللی حقوق مؤلف

هیچ‌یک از کنوانسیون‌های اصلی حاکم در عرصه نظام حقوق مؤلف، مفهوم پدیدآورنده را تعریف نکرده‌اند. اما بخش‌های زیادی از احکام کنوانسیون برن با وجود تلاش‌هایی که در دوره‌هایی از عمر این معاهده برای گنجاندن برخی احکام حاکی از پذیرش پدیدآوردگی شخص حقوقی صورت گرفته است،^۱ با ملاحظه مبانی، اصول و پیشینه کنوانسیون، مانع از برگزیدن و ارائه تفسیر احکام این کنوانسیون در راستای انحصار پدیدآوردگی به شخص حقیقی، نمی‌شوند.^۲ معاهده تریپس با وجود مهیا کردن بستر برای پذیرش اصول نظام حقوقی آمریکا در زمینه مالکیت فکری که از جمله در بحث حقوق مؤلف، موجب تغییرات بزرگی در قلمرو، حمایت‌ها و تضمین‌های این حقوق شده است و با وجود اهمیت دادن به تسهیل تجارت دستاوردهای فکری و در کنار هم قرار دادن حقوق مؤلف و حقوق مرتبط با آن و نیز معرفی موضوعات مالکیت فکری به عنوان کالاهای مشمول تجارت بین‌الملل در زمینه پدیدآوردگی و شخصیت پدیدآورنده، حکم روشنی در خود ندارد. مبانی معاهده (تجاری‌سازی مالکیت فکری در صحنه بین‌المللی) و برخی نشانه‌ها، مانند تعیین مبنای محاسبه مدت حمایت برخی آثار بر پایه‌ای متفاوت از فوت پدیدآورنده (ماده ۱۲)، برخی از نویسندگان را متقاعد کرده است که پذیرش پدیدآوردگی شخص حقوقی را به این معاهده نسبت دهند.^۳

بیانیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸ در ماده ۲۷ و میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۹۶۶ در ماده ۱۵ «حق هر کس برای برخورداری از منافع مادی و معنوی حاصل از فعالیت‌های علمی، ادبی و هنری» را به رسمیت شناخته‌اند و آن را جزو حقوق بشر معرفی کرده‌اند. نتیجه شناسایی و توصیف پدیدآوردگی اشخاص حقیقی به عنوان حقی بشری، کم‌اثر شدن پیشرفت‌های فناوری و دیجیتالی شدن امور و تجاری شدن مالکیت فکری در بحث اختصاص پدیدآوردگی به شخص حقیقی است.^۴

1. Dietz, Adolf, "Le concept da'auteur selon le driot de la convention de Bern", Rida., n 153, Paris, 1993, p 29.

2. Wipo, *Guide to Bern convention for protection of literary and artistic works*, Geneva, Switzerland, 1978, p 11.

3. Bercovitz, Alberto, *Intellectual Property Law and International Trade: the TRIPES agreement*, London: Kluwer Law Pub, 1998, p 154.

4. Dietz, Adolf, "Le concept da'auteur selon le driot de la convention de Bern", Rida., n 153, Paris, 1993, p 45.

معاهده تأسیس سازمان جهانی مالکیت فکری ۱۹۹۶ که برای اداره امور اتحادیه‌های بین‌المللی مالکیت فکری میان دولت‌های مختلف امضا شده است، با پذیرش احکام کنوانسیون برن و کنوانسیون ژنو برای حمایت از حقوق مؤلف، تغییری در محدود بودن شخصیت پدیدآورنده به شخص حقیقی ایجاد نمی‌کند.

۲.۴. شخصیت پدیدآورنده در حقوق ایران

اینکه قانون حمایت حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان و سایر قوانین حاکم بر حقوق مؤلف در ایران با صراحت کافی در خصوص پرسش مورد بحث، وضع قاعده نکرده‌اند، تردیدی نیست، ولی روشن است که اصول و قواعد حقوق مؤلف در ایران با روح نظام حقوق نوشته سازگاری و انطباق بیشتر دارد.

تعریف پدیدآورنده به این صورت که «از نظر این قانون به مؤلف و مصنف و هنرمند، پدیدآورنده... اطلاق می‌شود» (ماده اول قانون مذکور)، نیز گویای این امر است که شخص حقیقی است که قابلیت توصیف به عنوان پدیدآورنده دارد.

با این حال، وجود بعضی احکام در قانون مذکور و قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹/۱۰/۴، موجب متقاعد شدن بعضی از نویسندگان به این امر شده است که در حقوق ایران، شخص حقوقی نیز می‌تواند پدیدآورنده باشد. ماده ۱۶ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ نیز اعلام کرده است: «در موارد زیر حقوق مادی پدیدآورنده از تاریخ نشر یا عرضه به مدت سی سال مورد حمایت این قانون خواهد بود. ... ۲- هرگاه اثر متعلق به شخص حقوقی باشد یا حق استفاده از آن به شخص حقوقی واگذار شده باشد».

در ماده ۶ قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای نیز چنین آمده است: «پدیدآوردن نرم‌افزار ممکن است ناشی از استخدام یا قرارداد باشد در این صورت: الف- باید نام پدیدآورنده توسط متقاضی ثبت به مراجع یاد شده در این قانون به منظور صدور گواهی ثبت اعلام شود؛ ب- اگر هدف از استخدام یا انعقاد قرارداد، پدید آوردن نرم‌افزار مورد نظر بوده و یا پدیدآوردن آن جزء موضوع قرارداد باشد، حقوق مادی مربوط به حق تغییر و توسعه نرم‌افزارها متعلق به استخدام‌کننده با کارفرما است، مگر اینکه در قرارداد به صورت دیگری پیش‌بینی شده

باشد». جالب این است که در آئین‌نامه اجرایی ماده ۲۱ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان که در تاریخ ۱۳۵۰/۱۰/۴ تصویب هیئت وزیران رسیده و هدف آن تعیین ضوابط اجرایی ثبت آثار پدیدآوردگان بوده است، به گونه‌ای مطلق احتمال پدیدآوردگی شخص حقوقی پذیرفته شده است. در بند الف ماده اول این آئین‌نامه آمده است: «... هر گاه درخواست‌کننده شخص حقوقی باشد نام و شماره ثبت و اقامتگاه قانونی شخص حقوقی» باید در درخواست ثبت، قید شود.

افزون بر این‌ها، اصل اهلیت شخص حقوقی که در ماده ۵۸۸ قانون تجارت منعکس شده، ممکن است در بحث پدیدآوردگی شخص حقوقی در حقوق ایران، مورد استناد قرار بگیرد. همچنین، شاید اطلاق اصطلاح «ابتکار» در تعریف اثر و قابلیت گسترش آن به مدیریت و ابتکار تأمین مالی و مانند آن، راه را بر چنین اندیشه‌ای باز نماید.

مجموع این مقررات، بعضی از نویسندگان را متقاعد کرده است که در ایران، شخص حقوقی نیز می‌تواند پدیدآورنده باشد تا اعلام کنند قانون از پدیدآوردگی این اشخاص حمایت کرده است.^۱ اما، به نظر می‌رسد در حقوق ایران حتی با وجود مقررات فوق، شخص حقوقی پدیدآورنده محسوب نمی‌شود:

اول- در مورد حکم پر انتقاد ماده ۱۶ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸ باید در نظر داشت که این ماده از «تعلق اثر به شخص حقوقی» یاد کرده است و روشن است تعلق اثر به یک شخص به معنای تأیید پدیدآوردگی او نیست. ممکن است، اثر توسط پدیدآورنده ایجاد و خلق شود، ولی حقوق مالی آن متعلق به شخص دیگر اعم از حقیقی یا حقوقی باشد (مانند وضعیت اثر سفارشی یا ناشی از استخدام). شاید ایراد شود که در ادامه بند ۲ ماده ۱۶ پس از ذکر تعلق اثر به شخص حقوقی، اضافه شده است: «... یا حق استفاده از آن به شخص حقوقی واگذار شده باشد» که ظاهراً با معنای برگزیده، این قسمت از ماده با مفهوم مورد اشاره قبلی یکی است و تکرار در قانون بی معنا است. در پاسخ نباید فراموش کنیم که انتقال حقوق با تعلق اولیه حقوق مؤلف متفاوت است و به عبارت بهتر صدر بند ۲ ماده ۱۶ مربوط به

۱. زرکلام، ستار، پیشین، ص ۸۶؛ صادقی، محمود، «مالکیت حقوق مؤلف»، مجموعه مقالات اهدایی به دکتر سید محمدحسین صفایی تحت عنوان تأملاتی در حقوق تطبیقی، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۶، صص ۲۱۸ و ۲۱۹؛ امامی، اسدالله حقوق مالکیت معنوی، تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۸۶، ص ۱۲۵.

تعلق اولیه اثر به یک شخص حقوقی است و ادامه آن به انتقال حق استفاده از حقوق مالی مؤلف به چنین شخصی مربوط می‌شود.^۱ در این فرض، واگذاری حق استفاده موجب انتقال مالکیت ادبی و هنری نمی‌شود و تنها برقراری مجوز بهره‌برداری به دست می‌آید. بنابراین قسمت‌های دوگانه بند اول ماده ۱۶ قانون یاد شده، حالات گوناگونی را مورد حکم قرار داده‌اند و قسمت دوم تکرار مطالب قسمت اول آن نیست.^۲

در مورد نرم‌افزارها نیز به نظر می‌رسد ماده ۶ قانون حمایت از حقوق پدیدآوردگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای نه تنها بر پدیدآوردگی شخص حقوقی دلالت ندارد، بلکه در جهت مخالف، این ماده صراحتاً با تمایز میان تعلق حقوق نرم‌افزار به کارفرما یا استخدام‌کننده و پدیدآورنده آن، به‌خوبی نشان می‌دهد که از نظر قانون‌گذار، صرف قرارداد استخدام یا کار موجب پدیدآوردگی شخص حقوقی یا حقیقی تهیه‌کننده سرمایه نمی‌شود. تأکید بند الف این ماده بر ضرورت ذکر نام پدیدآورنده توسط متقاضی ثبت که ممکن است شخص حقوقی تأمین‌کننده سرمایه باشد، نیز در همین راستا بوده است.^۳ پیش‌بینی امکان توافق مخالف در انتهای ماده ۶ نیز، بر جدا بودن پدیدآورنده نرم‌افزار از کارفرما به عنوان مالک حقوق مالی نرم‌افزار دلالت دارد. علاوه بر این حکم عام ماده ۱۳ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸ با تمایز میان پدیدآوردگی و تعلق حقوق مالی به سفارش‌دهنده اثر سفارشی، مؤید این دیدگاه است.

در خصوص مقررات بند الف ماده اول آئین‌نامه اجرایی ماده ۲۱ قانون اخیرالذکر به نظر می‌رسد اگرچه این آئین‌نامه صراحت کافی ندارد، ولی از آنجا که آئین‌نامه نمی‌تواند خلاف قانون باشد، ارائه تفسیر یادشده و استنباط اینکه شخص حقوقی می‌تواند پدیدآورنده باشد، قابل تأیید نیست. از اینها گذشته، امروز با تصویب قانون پیشگیری و مقابله با تقلب در تهیه آثار علمی مصوب ۱۳۹۶/۵/۳۱، اگر چه انتقاداتی به این قانون وارد است، ضرورت انتساب اثر به پدیدآورنده

۱. با این حال روشن است که محدود کردن مدت حمایت از یک اثر به دلیل انتقال حق استفاده از اثر به شخص حقوقی هیچ توجیهی ندارد و معلوم نیست چگونه می‌توان اگر اثری توسط پدیدآورنده بارها یا سال‌ها به اشخاصی حقیقی واگذار شده و در زمانی دیگر به شخص حقوقی واگذار گردد، معتقد بود که مدت حمایت اثر تقلیل پیدا می‌کند و مبدأ محاسبه آن عوض می‌شود! در مورد این قسمت از ماده ۱۶ پرسش‌های گوناگون قابل طرح است.

۲. محمدی، پژمان، *قراردادهای حقوقی مولف*، تهران: نشر دادگستر، ۱۳۸۶، ص ۴۶.

۳. صادقی نشاط، امیر، *حقوق پدیدآوردگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای*، تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۸۹، ص ۱۴۶.

واقعی و خودداری از انتساب دیگران به خود، مورد تأیید قرار گرفته است. بنابراین، از این مقررات نیز تأییدی بر امکان پذیرش پدیدآوردگی شخص حقوقی به دست نمی‌آید.^۱ پس، باید تأیید کرد که پدیدآوردگی شخص حقوقی در قوانین ایران پذیرفته نشده و این اشخاص وفق قسمت اخیر ماده ۵۸۸ قانون تجارت به صورت استثنایی از داشتن این حق محروم می‌باشند. با این حال، شخص حقوقی در حقوق ایران می‌تواند مالک آغازین حقوق مالی مؤلف یا منتقل‌الیه این حقوق باشد. با این وصف، حقوق ایران از هر دو نظام کامن‌لا و حقوق نوشته فاصله می‌گیرد. در ایران، وصف پدیدآوردگی ویژه شخص حقیقی است و قوانین در حال اجرا، استثنا بر آن وارد نکرده‌اند، اما در فرانسه اشخاص حقوقی نیز ممکن است به طور استثنایی (البته با اختلاف نظر نویسندگان فرانسوی و رویه قضایی آن کشور) در مورد آثار جمعی و نرم‌افزارها، پدیدآورنده محسوب شوند.^۲ در کامن‌لا نیز، پدیدآوردگی اشخاص حقوقی در بسیاری از آثار پذیرفته شده است.

---

۱. علاوه بر این، در ماده اول آئین‌نامه مذکور ثبت اثر به ارائه تقاضا توسط خود پدیدآورنده موکول نیست. کافی است نام پدیدآورنده ذکر شود. بنابراین درخواست ثبت اثر توسط شخص حقوقی که در بند الف ماده اول آمده است، دلالتی بر پذیرش پدیدآوردگی شخص حقوقی ندارد.

2. Caron, Christophe, "Le Festival Contfonté a La qualification d'oeuvre Collective", Rda, n 188, Paris, 2001, p. 11.

نتیجه‌گیری

ضرورت‌های اقتصادی و ویژگی‌های متمایزکننده اثر از سایر اموال باعث شده است که با وجود فاصله ظاهری دو نظام بزرگ حقوقی کامن‌لا و حقوق نوشته، کشورهای عضو این خانواده‌های حقوقی مقررات و احکام خود را بیش از گذشته به هم نزدیک نمایند.^۱

در فرانسه پدیدآوردگی شخص حقوقی در مورد آثار جمعی نیز در مورد نرم‌افزارهایی که توسط کارگران و کارمندان اشخاص حقوقی خلق می‌شوند، پذیرفته شده است. همچنین رویه قضایی فرانسه با گسترش قلمرو دارندگی حقوق مؤلف برای اشخاص حقوقی امکان طرح دعوا از ناحیه این اشخاص علیه نقض‌کنندگان حقوق مؤلف را فراهم کرده است.^۲ در ۲۲ ژوئن ۲۰۱۷، شعبه اول مدنی دیوان عالی فرانسه به استناد ماده ۱۶ قانون آیین دادرسی مدنی آن کشور (که اصل تناظر در دادرسی را مطرح می‌کند) حکمی را که اعلام می‌کرد اشخاص حقوقی نمی‌توانند پدیدآورنده اثر مورد حمایت حقوق مؤلف دانسته شوند، نقض کرد.^۳ همچنین، همین شعبه در همان روز با صراحت بیشتری برخورداری شخص حقوقی مبتکر اثر جمعی از همه حقوق مالی و معنوی پدیدآورنده را تأیید کرده است.^۴ این انعطاف در نتیجه نفوذ اندیشه‌های اقتصادی از طریق دستورالعمل‌های هماهنگ‌کننده اتحادیه اروپا در حقوق ملی کشورهای عضو، ادامه دارد.

در مقابل، در حقوق انگلستان که به ویژه تحت تأثیر مقررات الزام‌آور اتحادیه اروپا بوده است، پذیرفته شده که پدیدآورنده شخص حقیقی است، ولی در مواردی قانون این وصف را برای اشخاص حقوقی فرض می‌نماید. با پیروی از این مقررات، هم‌اکنون قانون ۱۹۸۸ انگلستان در زمینه پدیدآورنده اثر سینمایی اصلاح شده و برخلاف گذشته که تنها تهیه‌کننده اثر پدیدآورنده محسوب می‌شد (ماده ۱۷۸ قانون کپی رایت، طرح‌ها و اختراعات ۱۹۸۸)، امروز (بند ۲ ماده ۹ قانون مذکور) کارگردان نیز در کنار وی، به عنوان پدیدآورنده مشترک دانسته می‌شود.

بنابراین، کشورهای مختلف با لحاظ ملاحظات اقتصادی و شاید تحت تأثیر فشارهای سرمایه‌داران که معمولاً در فرایند قانون‌گذاری مؤثر هستند، راهکارهای مختلفی اتخاذ کرده‌اند.

1. Piriou, Florence – Marie, “Le droit Moral A l’épreuve des relations Auteurs Morales“, Rida, n 190, Paris, 2001, p 279.

2. Goutal, Jean- Louis, “Presomption de titularite Des Droits d’exploitation Au profit des Persones Morales”, Rida, n 175, Paris, 1997. p 90.

3. Binctin, Nicolas, “Letter de France“, Rida, n 266, Paris, 2020 , p 82.

4. Op.cit., p 85.

پذیرش مفهوم اقتصادی پدیدآورنده در حقوق آمریکا که موجب دور شدن این اصطلاح از معنای واقعی، فرهنگی و دیرینه آن است، با این تحلیل صورت می‌گیرد که در زمان کنونی شیوه و چگونگی آفرینش آثار نسبت به گذشته دگرگون شده و مفهوم سنتی و شاعرانه پدیدآوردگی تأمین‌کننده منافع تنها بخش کوچکی از بازیگران بازار و اقتصاد فرهنگی است. امروز اشخاص حقوقی پدیدآورندگان اصلی بیشتر آثار مورد نیاز جامعه هستند و نمی‌توان حقوق سرمایه‌گذاری آنها را فدای نگرش‌های غیرواقع‌بینانه و مبتنی بر مبانی گذشته کرد. پدیدآوردگی مفهوم اقتصادی است و باید در آن چارچوب سنجیده شود. در اینجا اصطلاح پدیدآورنده در غیر معنای پذیرفته‌شده آن، باز تعریف می‌شود. در این میان، شاید پذیرش تمایز پدیدآوردگی از مالکیت آغازین حقوق مؤلف بهترین تدبیر در نظام حقوقی مثل حقوق ایران باشد. در کشور ما با توجه به شناسایی حقوق معنوی انسانی برای پدیدآورنده که انتقال‌ناپذیر هم هستند، امکان انتساب اثر به دیگران، از جمله شخص حقوقی وجود ندارد و شخص حقوقی نیز به خودی خود خلاقیت و روح و ابتکار ندارد.

گسترش این نگرش از مرزهای شناخته‌شده کنونی (آثار سفارشی و استخدامی) به مواردی که آثار در نتیجه «ابتکار» اشخاص حقیقی و حقوقی سرمایه‌گذار در خلق اثر آفریده می‌شوند، همانند حقوق فرانسه، می‌تواند بدون آنکه با پایه‌ها و مبانی حقوق مؤلف در ایران ناسازگار باشد، زمینه را برای تشویق سرمایه‌گذاری در آفرینش آثار، در امان ماندن از شتاب دگرگونی‌های ناشی از گسترش فناوری‌ها، توسعه دانش و ساده و سریع کردن دسترسی جامعه به نتایج آن، فراهم سازد. در این میان، ایجاد محدودیت در مورد حقوق مطلق و معنوی پدیدآورنده در مقابل مالک آغازین حقوق مالی نیز ضروری به نظر می‌رسد. تمایل حقوق‌دانان فرانسوی به نسبی کردن حقوق معنوی و تحت نظارت قضایی قراردادن این حقوق در برخی موارد، نشان از همین واقع‌بینی دارد. همچنین، شاید شناسایی قانونی و تعریف و تبیین اثر جمعی در حقوق ایران راهی مفید و مؤثر برای حمایت از حقوق سرمایه‌گذاری اشخاص حقوقی در روند آفرینش و خلق آثار باشد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

کتاب

۱. آیتی، حمید، *حقوق آفرینش های فکری*، تهران: نشر حقوقدان، چاپ اول، ۱۳۷۵.
۲. امامی، اسدالله، *حقوق مالکیت معنوی*، جلد ۱، تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۸۶.
۳. حکمت نیا، محمود، *مبانی مالکیت فکری*، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۸۷.
۴. خدمتگزار، محسن، *فلسفه ی مالکیت فکری*، تهران: بنیاد حقوقی میزان، چاپ اول، ۱۳۹۰.
۵. دولامبرتوری، ایزابل، پیر سیرنلی، ماری کرنو و کاترین والر، *فرهنگ تطبیقی حقوق مؤلف و کپی رایت*، مترجم: علیرضا محمدزاده وادقانی و پژمان محمدی، جلد ۱، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۵.
۶. زرکلام، ستار، *حقوق مالکیت ادبی و هنری*، تهران: انتشارات سمت، چاپ اول، ۱۳۸۷.
۷. صادقی، محمود، «مالکیت حقوق مؤلف»، *مجموعه مقالات اهدایی به دکتر سید محمدحسین صفایی تحت عنوان تأملاتی در حقوق تطبیقی*، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۶.
۸. صادقی نشاط، امیر، *حقوق پدیدآوردگان نرم افزارهای رایانه ای*، تهران: بنیاد حقوقی میزان، چاپ دوم، ۱۳۸۹.
۹. صفار، محمدجواد، *تخصیص حقوقی*، تهران: انتشارات بهرامی، چاپ اول، ۱۳۹۰.
۱۰. محمدی، پژمان، *قراردادهای حقوق مؤلف*، تهران: نشر دادگستر، چاپ اول، ۱۳۸۶.

مقاله

۱۱. محمدزاده وادقانی، علیرضا، *تأملی در آثار مشترک و جمعی در حقوق مالکیت فکری*، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۳۸، ۱۳۸۷، شماره ۲، تهران، صص ۳۲۵ تا ۳۳۸.

۱۲. محمدی، پژمان، *اصالت شرط پیدایش اثر*، مجله حقوق خصوصی، دوره ۶، ۱۳۸۸، شماره ۱۵، صص ۳۱ تا ۵۴.
۱۳. محمدی، پژمان و مرضیه شرقی، *نگرشی بر ماهیت آفریده های فکری پس از تعلق به قلمرو عمومی*، مجله مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۶، ۱۳۹۴، شماره ۱، صص ۳۵۱ تا ۳۶۸.

ب) منابع انگلیسی

Books

14. Aplin, Tanya & Davis, Jeniffer, *Intellectual Property Law*, 1st edition, Oxford: Oxford University Press, 2009 .
15. Bercovitz, Alberto, *Intellectual Property Law and International Trade: the TRIPES agreement*, London: Kluwer Law Pub, 1998 .
16. Bertrand, André, *Droit D'Auteur*, 3rd edition, Paris: Dalloz, 2010
17. Edelman, Bernard, *La Propriété Litteraire et artistique*, em ed, Paris: edition Puf, 1999 .
18. Farchy, Joëlle, *Internet et le droit d'auteur*, Paris: CNRS edition, 2003.
19. Françon, Andre, *Cours De Propriété Litteraire, Artistique et industrielle*, Paris: Litel, 1999 .
20. Gaudrat, Philippe – et.al., , *Le driots d'auteur Aujourdhui, Ouvrage collectif*, Paris: editions de centre national de la recherche scientifique, 1991.
21. Gautier, Pierre yves, *Propriété Litteraire et artistique*, 3ed, Paris: Puf, 1999.
22. Lamberts, Vincent, *La Propriété intellectuelle. Des Creations de Salariés*, Bruxelles: Larcier, 2004 .
23. Lucas, A. - Lucuas. H.J, *traite de la Propriété Litteraire et artistique*, Paris: Litec, 2001 .
24. Sterling . J.AL.,. *World Copyright Law*, Landon: Sweet and Maxwell Publication, 1999.
25. Strowel, Alain & Derclayé , Stelle , *droit d'auteur et numerique*, Bruxells: Bruylant, 2001.
26. Tafforeau, Patrick, *Petit Lexique Driot de la Propriété intellectuelle*, 4 ed., Paris: Gualino, 2017 .

27. Torremans, Paul, *Intellectual property Law*, 5 th ed, Oxford: Oxford university Press, 2008.
28. Vivant, Michel- Brugiere, Jean-Michel, *Droit d'auteur*, Paris: Dalloz, 2009 .
29. Wipo, *Guide to Bern convention for protection of literary and artistic works*, Geneva, Switzerland, 1978 .
30. Zollinger, Alexandre, "Driot d'auteur Francais et copyright Americain: Pluralisme et influences des modèles culturels", Rida., N 233, 2012 .

Articles

31. Besson, Violaine & Lagarde, Maéva & Papaix, Claire (), "Corruption of the concept of originality in literary and artistic property law – the advent of soft focs", Rida, n 250, Paris, 2016 .
32. Binctin, Nicolas (), "Letter de France", Rida, n 266, Paris, 2020.
33. Caron , Christophe, "Le Festival Contfonté a La qualification d'ouvre Collective", Rda, n 188 , Paris, 2001, pp 3-37.
34. Corbet, Jan, "Le developpement technique Conduit ila un changement de La notion de la notion d'auteur", Rida, n 148, Paris. 1991, pp 59-95.
35. Dietz, Adolf, "Le concept da'auteur selon le driot de la convention de Bern", Rida., n 153, Paris, 1993.
36. Gautier, Piurre Yves, " L'ouvre ecrite Par autrui", Rida, n 139, Paris, 1989, pp63-101.
37. Goutal, Jean- Louis, "Presomption de titularite Des Droits d'exploitation Au profit des Persones Morales" , Rida, n 175, 1997, Paris, pp 65-95.
38. Netanel, Neil, "Alienability restrictions and the enhancement of author autonomy in United States and Continental copyright law", Cardozo art & entertainment, 1994 .
39. Piriou, Florence – Marie, "Le driot Moral A lépreuve des relations Auteurs Morales", Rida, n 190, Paris, 2001, pp.245-303.

Thesis

40. Grechowitz, Olga, "Le Contrat de gestion Collective des driots d'auteur", Thesis pour grade Doctorat, Université d'avignon et des pays de vaucluse, Marseille, France, 2017.
41. Koso Omambodi, Jean – Paul, "Le preuve de la qualité d'auteur en driot d'auteur", Thesis pour le grade Doctorat, Université de Nantes, Nantes, 2017.

42. Latil, Arnaud, **Création et Droits Fondamentaux**, Thesis pour grade Doctorat, Université Jeu Moulin – Lyon 3, France, 2011 .
43. Scofani, Pierre, “Authors moral rights in the digital age, a comparative study of the American and European systems”, Thesis pour grade Doctorat Université Aix Marseille, Marseille, 2013.
44. Robin, Agnès, “Propriété intellectuelle et indivision”, Thesis pour grade Doctorat, université Montpollier, faculté de droit, France, 2001 .

Internet Sites

45. Bracha, Oren (2008), “The ideology of authorship revisited: authors, markets, and liberal values in early American copyright“, the yale law journal, available at google scholar.
46. Ginsburg, Jane C., (2003), “The concept of authorship in comparative copyright law“, available at <https://scholarship.law.Columbia.edu/faculty-scholarship/619/>
47. Piriou, Florence – Marie (2001), “Legitimate de la’auteur a la propriété intellectuelle”, available at <https://www.cairn.info/revue-diogene-2001-4-page-119.htm/>
48. Régès, Caroline (2006), “incapacité juridique et droit d’auteur”, available at <https://gleize.free.fr/>

